

लाङ्गाप्रसादः, पुं, (लाङ्गायाः प्रसादो यस्मात् ।)
पट्टिकालोभः । इति राजनिर्घण्टः ।
लाङ्गाप्रसादनः, पुं, (लाङ्गा प्रसादयतीति । प्र +
सद् + लृच् + ल्युः ।) रक्तलोभः । तत्पर्यायः ।
क्रसुकः २ पट्टिका ३ पट्टी ४ । इत्यमरः ।
(तथास्य पर्यायः ।
“द्वितीयः पट्टिकालोभः क्रसुकः स्तूलवल्कलः ।
जीर्णपत्रो दृढत्वन्ः पट्टी लाङ्गाप्रसादनः ।”
इति भावप्रकाशस्य पूर्वखण्डे प्रथमे भागे ।)
लाङ्गाष्टकः, पुं, (लक्ष्म्यादिको षट्कः ।)
कौशान्नः । इति राजनिर्घण्टः । पञ्चाष्टकः ।
इति हारावली ।
लाङ्ग, ऋ शोषाजमर्षयोः । इति कविकल्पद्रुमः ।
(भा०-पर०-अक०-सेट् ।) ऋ, अललाङ्गत् ।
इति दुर्गादासः ।
लाङ्ग, ऋ ङ शक्तौ । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-
आत्म०-अक०-सेट् ।) ऋ, अललाङ्गत् । ङ,
लाङ्गते । शक्तिः सामर्थ्यम् । इति दुर्गादासः ।
लाङ्गवं, स्त्री, (लघोर्भावाः कर्मे वा । लघु + “इग-
न्ताच्च लघुपूर्वात् ।” ५ । १ । १३१ । इति
अथ ।) आरोग्यम् । इति राजनिर्घण्टः । लघु-
त्वम् । लघोर्भावं इत्यर्थे चाप्रत्ययेन निष्पन्नम् ।
(शीघ्रत्वम् । यथा, महाभारते ५।१८३।७।
“तासां रूपं भारत नोत श्रवं
तेजस्वितात् लाङ्गवाचैव वस्तुम् ।”
अथत्वम् । यथा, मार्कण्डेये । ४ । १७ ।
“अक्रोधो गुरुशुश्रूषा शौचमाहारलाघवम् ।
नित्यखाध्याय इत्येते नियमाः पञ्च कौन्तिताः ।”
कौशम् । यथा, कुमारः । २ । २३ ।
“यमोऽपि विजिह्वन् भूमिं दक्षेनाक्षमितलिषा ।
क्रूरतेऽस्मिन्नमोघेऽपि निर्वाणालातलाघवम् ।”
लाङ्गलं, स्त्री, (लङ्गतीति । लङ्गि गतौ + बाहु-
लकात् कणच् । टडिच्च धातोः । इति उष्वादि-
टसौ उष्णलदतः । १ । १०८ ।) खगमखात-
भूमिकर्षणवन्तम् । तत्पर्यायः । हलम् २ गोदा-
रबम् ३ सौरः ४ । इत्यमरः । हलः ५ हलम् ६
हलः ७ शौरः ८ । इति भरतः । (यथा,
वाजसनेयसंहितायाम् । १२ । ७१ ।
“लाङ्गलं पवीरवत्सुश्रेष्ठोमपितुसरः ।”)
लिङ्गः । इति त्रिकाण्डशेषः । पुष्पविशेषः ।
नालटङ्गः । गृहदार । इति मेदिनी । ले, १२८ ।
लाङ्गलपङ्कः, पुं, लघुकः । लाङ्गलं यस्मात् य
इत्यर्थे अन्तप्रत्ययेन निष्पन्नः । (“शक्तिलाङ्गला-
कुशपट्टितोमरघटघटीधनुःपु गृहेरुपसंख्या-
नम् ।” ३ । २ । ६ । इत्यस्य वार्तिकोक्ता अप् ।)
लाङ्गलचक्रं, स्त्री, (लाङ्गलाकारं चक्रम् ।) लघि-
कर्मणि शुभाशुभमणन हलाकारचक्रविशेषः ।
यथा । अथ लाङ्गलचक्रं खरोदये ।
“लाङ्गलं दण्डिकायुपयोक्तृद्वयसमन्वितम् ।
दण्डिकादि लिखितुं भागि दिनेशक्रान्तमादितः ।
दण्डिकाहल्युपानां द्विदिश्याने चिक्रं चिकम् ।
योक्तृयोच चिक्रचैव मध्ये पञ्चापके द्विकम् ।

दण्डस्य च गवी हानिर्यपस्य स्वामिनो भयम् ।
लक्ष्मीलाङ्गलयोक्तृ स्यात् चेन्नारम्भदिनचर्चकम् ।”
इति ज्योतिस्तत्त्वम् ।

लाङ्गलदण्डः, पुं, (लाङ्गलस्य दण्डः ।) लाङ्गल-
मध्यस्थकाष्ठम् । लाङ्गलेर ईश इति भाषा ।
तत्पर्यायः । ईशा २ । इत्यमरः । ईषा ३ ।
इति शब्दरत्नावली ।
लाङ्गलपङ्क्तिः, स्त्री, (लाङ्गलस्य पङ्क्तिः ।) लाङ्गल-
रेखा । धिराल इति भाषा । तत्पर्यायः ।
शीता २ । इत्यमरः । सीता ३ । इति शब्द-
रत्नावली ।
लाङ्गलिकः, पुं, (लाङ्गलवत् आकृतिरस्यस्येति ।
लाङ्गल + ठन् ।) स्थावरविषमैदः । इति हेम-
चन्द्रः ।
लाङ्गलिका, स्त्री, (लाङ्गलमिवाकारोऽस्यस्या इति ।
लाङ्गल + ठन् । टाप् ।) लाङ्गलीदण्डः । इति
शब्दरत्नावली । (यथा, गारुडं १६२ अध्याये ।
“रुद्रलाङ्गलिकामूलं हिज्जलस्य तथैव च ।
तेन व्रणसुखं लिप्तं शूल्यो निःसरति च्छात् ।”)
लाङ्गलिकी, स्त्री, (लाङ्गल + ठन् । डीष् ।) दण्ड-
विशेषः । लाङ्गलिया इति विमलाङ्गलिया इति
च भाषा । तत्पर्यायः । अग्निशिखा २ ।
इत्यमरः । अग्निवाला ३ लाङ्गलिका ४
लाङ्गली ५ । इति शब्दरत्नावली । गैरी ६
दीप्ता ७ हलिनो ८ गर्भवातिनी ९ अग्नि-
जिह्वा १० इन्द्रपुष्पा ११ अग्निमुखी १२ रुद्रि-
शिखा १३ । इति रत्नमाला । अस्या गुणः ।
क्रुद्धदुष्टप्रवणशिलम् । इति राजवल्लभः ।
राजनिर्घण्टोक्तगुणपर्यायाः कलिकारीशब्दे
दृष्ट्याः ।
लाङ्गली, [न] पुं, (लाङ्गलमस्यस्येति । लाङ्गल +
इनिः ।) बलरामः । इति शब्दरत्नावली ।
(यथा, हरिवंशे । ३८ । ३८ ।
“स्थापयित्वा विजहार यदून् लाङ्गलिना सह ।
शार्ङ्गध्वजा विजिह्वन्तु जाम्बवन्तं ददृश ह ।”)
नारिकेलः । इत्यमरः । (यथा,—
“नारिकेलो दण्डको लाङ्गली कूर्चशीर्षकः ।
तुङ्गस्त्वपलचैव लङ्गराजः सदाफलः ।”
इति भावप्रकाशस्य पूर्वखण्डे प्रथमे भागे ।)
सर्पः । इति शब्दचन्द्रिका । (लाङ्गलविशिष्टे,
त्रि । यथा, रामायणे । २ । ३२ । ३० ।

“तवासीत् पिङ्गलो गार्ग्यस्त्रिजटोनाम वै द्विजः ।
क्षतवृत्तिवने निव्यं फालकुहाललाङ्गली ।”
तथा, महाभारते । १ । २२२ । ५३ ।
“रामः पाणिग्रहणिकं ददौ पाषाण्य लाङ्गली ।”
स्त्रियां डीष् । नदीविशेषः । यथा, मार्कण्डेये ।
५७ । २६ ।
“लाङ्गलिनी वंशकरा महेन्द्रप्रभवाः स्मृताः ।”
लाङ्गली, स्त्री, (लाङ्गलाकारोऽस्यस्या इति ।
लाङ्गल + अच् । डीष् ।) लाङ्गलाकारपुष्प-
जलजशाकविशेषः । काण्डा इति भाषा ।
तत्पर्यायः । शारदी २ तीर्थपिप्पली ३ शङ्कुला-
दनी ४ । इत्यमरः । जलाची ५ जलपिप्पलीः
६ । इति शब्दरत्नावली । पितला ७ श्यामा-
दिनी ८ मत्स्यगन्धा ९ । इति जटाधरः । कलि-
कारी १० । इति राजनिर्घण्टः । (शालपर्णी ।
तत्पर्यायो यथा,—
“सिरा विदारिगन्धा च शालपर्ण्यस्तमवपि ।
लाङ्गली कलवी चेवक्रोष्टुपुष्पा गुहा मता ।”
इति गारुडं २०८ अध्यायः ।)
लाङ्गलं, स्त्री, पुष्कम् । इत्यमरटीकाधारसुन्दरी ।
लाङ्गलं, स्त्री, (लङ्ग + “खर्जिपिङ्गादिभ्य ऊरी-
लचौ ।” उणा० ४ । ६० । इति ऊलच् ।
बाहुलकात् टडिच्च ।) पशुपञ्चादनिजसमान-
लोमायावयवविशेषः । ल्याज इति भाषा ।
तत्पर्यायः । पुष्कम् २ लूम ३ बालहस्तः ४
बालधिः ५ । इत्यमरः । लङ्गलम् ६ लाङ्गलम् ७
जुलामः ८ अघालः ९ । इति शब्दरत्नावली ।
लङ्गः १० पिच्छः ११ बालः १२ । इति जटा-
धरः । (यथा, कुमारः । १ । १३ ।
“लाङ्गलविष्टेपविषर्पिर्गोमे-
रितक्षतचन्द्रमरीचिगौरैः ।
यस्यार्थयुक्तं मिरिराजशब्दं
कुर्वन्ति बालयजनेऽभ्यर्चये ।”)
गोलाङ्गलजलमाहात्म्यं यथा,—
“लाङ्गलेनोद्धृतं तीर्थं च्छद्मं यस्मात्ति यो नरः ।
सर्वतीर्थपर्वणं प्राप्य सर्वपापैः प्रमुच्यते ।”
इति वाराहपुराणम् ।
श्रेष्ठः । इति मेदिनी । ले, १२७ । कुम्भः । इति
विद्वान्मकौतुयासुवादिटिप्पः ।
लाङ्गलिका, स्त्री, (लाङ्गलाकृतिरस्यस्या इति ।
लाङ्गल + ठन् ।) दृष्टिपर्णी । इति राज-
निर्घण्टः ।
लाङ्गली, [न] पुं, (प्रशक्तं लाङ्गलमस्यस्येति ।
लाङ्गल + इनिः ।) वानरः । इति शब्दचन्द्रिका ।
ऋभगनामौघम् । इति राजनिर्घण्टः ।
लाङ्ग, इ लघ्वणि । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-
पर०-अक०-सेट् ।) इ, लाङ्गते । लाङ्गति ।
इति दुर्गादासः ।
लाज, भर्तृवने । भर्ग । इति कविकल्पद्रुमः ।
(भा०-पर०-अक०-सेट् ।) लाजति ।
लाज, इ भर्तृवने । भर्ग । इति कविकल्पद्रुमः ।
(भा०-पर०-अक०-सेट् ।) इौ द्वितीय-